

כ"ו ו' תמוז תש"פ (2) 2%

והוא יושב פתח האהל כחום היום. פרש"י לפי שראונו מצטער שלא היו אורחים באים הביא המלאכים וכו'. הא דהצטער אברהם על שלא היו אורחים ולא יכול לקיים מצות הכנסת אורחים, הוא תמוה לכאורה, דהא ליכא שום מעלה בצער זה כיון דלא שייך חיוב כשליכא אורחים, ועדיף מאנוס כשהיה חיוב אבל נאנס מלקיימה שיש ודאי להצטער, אבל הכא ליכא חיוב כלל, דמי לכאורה לאחד שיצטער בימי החול על שאין היום שבת, שלא שייך זה כלל. וצ"ל דהוא מצד עצם האהבה לחסן כדבארתי בקרא דאם כסף תלוה דאיכא מצוה מיוחדת שהאדם יתאה לעשות חסד, ולכן הוא כמו שכשאדם מתאה לאכול וכדומה מדברים גשמיים, שאף כשלא יהיו לו ולא יוכל להשיגם נמי לא יסגי ליה להסיר תאוותו כ"ז שלא ימלא תאוותו, ובמדרגה כזה היה רצון אברהם לקיים מצות החסד, שכן הוא מצות התורה. ומצינו עוד אהבה כזו במשה בקיום הג' ערי מקלט שאף שעדיין לא נתקיים המצוה עד שיעברשו כל הששה [מכות ט ב], מ"מ מצד אהבה עשה אף שלכאורה אין בזה מצוה, אבל עכ"פ שייכות וקשר להמצוה איכא בזה. וכן הא דטמאים לגפש שבקשו בדבר הפסח שישחטו עבורם [במדבר ט ז], אף שא"א ממש כיון דהם טמאים ורק שלא יפסל משום לטהורים ולטמאים אבל הם אין להם כלום, אבל מצד אהבה צריך לעשות איזה שייכות אף שפטור וא"א לצאת בהמעשה.

וירא אליו ה' [יה א]. מהא דנאמר וירא אליו ולא נאמר שום נבואה, שלכן דרשו חז"ל [סוטה יד א] שהוא לבקר את החולה, מזה ראייה גדולה שחיוב ביקור חולים הוא אף באופן דליכא ב' הטעמים לא לשמוש ולא לתפלה, מ"מ מחוייבין לבקר כי אצל ביקור חשי"ת לא שייך שום טעם, שבידו לרפאותו אף בלא השראת שכינה מיוחדת לזה באהלו של אברהם. ונראה להסביר משום דאף דאיכא טעמים להמצוה, הויא חיוב המצוה לעשותה כמו בלא טעם, דהטעמים הם ביאורים לחיוב המצוה, אבל המצוה צריך לעשותה בלא שום טעם רק לשם שמים שציוה המצוה, ולכן לא יכול לפטור עצמו מביקור חולים בזה שאין החולה צריך לשמוש, ויכול להתפלל בעצמו. ואולי זה היה הטעם שלא הלכו רבנן לבקר את החולה [גדרים מ א], שהיה לפי החשבון שם מי שישמשנו, והתפללו עבורו אף בלא הליכתם, ור"ע ג"כ לא הלך לבקרו בשביל הצורך, שג"כ חשב דליכא צורך, אלא מפני שהדין הוא לבקר בכל אופן, ונודמן שהיה גם צורך לשמשו, דאל"כ איך נמנעו רבנן מלבקרו.

שם לא נאמר כאן שום דבור, ונראה דהכונה בזה להראות שהיה השראת השכינה במקום הצדיק אברהם לראות איד הוא עושה המצוה, וגם שבכל מעשה אברהם היה נראה שהשכינה נמצאת עמו. ויש למילף מזה איד עושין מצוה, וגם לראות איד מקיים צדיק מצוה.

(יה, ג) ויאמר ה' אם נא וכו' אל נא תעבר מעל עבדך. ד"א קודש הוא והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוך ויכניס את האורחים. ולמדו מכאן שגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה.

ושאלו המפרשים ומנין ידע א"א שגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה. ובפשוטו לא קשה כ"כ כיון דא"א עצמו למד תורה, כמו כן למד דין זה.

והנה עה"כ והוא יושב, כתב רש"י לישב כתיב בקש לעמוד אמר לו הקב"ה שב ואני אעמוד ואתה זמן לבגיד שעתיד אני להתייצב בעצת הדיינין והן יושבין שנאמר (תהלים פב) א-לקים נצב בעדת

ויש לשאול מה ענינו כאן להשמיעו דין זה כיון שא"א לא ישב כאן כדין.

ונראה לומר עפ"י מה שדרשו חז"ל עה"כ וירא אליו ה', לבקר את החולה (כ"מ פו) והובא רש"י. ודוקם ממה דלא הוזכר כאן שום דיבור שאמר לו ה', ש"מ שהתגלות השכינה היתה רק בחינתו של א"א ולפיכך כ' וירא אליו ה', אליו דייקא [שרבו הכ' קודם הוא העיקר] וכאילו כביכול עסקי עסקיו, עסקי השכינה כדי לעשות חסד עם אדם חולה. ומדלא כתיב וירא אל אברהם, אלא וירא אליו בלשון אנונימי, שלא דוקא משום יחושו של א"א בא אליו הביקור, אלא שנתגלה השכינה לבקר איש אחד חולה. ומכאן לימדו שטיפול בצרכי האדם הוא יותר מטיפול בשכינה.

ובזה שביקרו הקב"ה הראוהו כמה חשוב אצל הקב"ה כבוד וצרכי הבריות, גילה לו רז אחר ואתה זמן לבגיד שעתיד אני להתייצב בעדת הדיינין, שהתורה ניתנה לבני אדם, ולא בשמים היא, ומה שהדיינים חותכים דין למטה פוסקים ככה למעלה, ואין לך כבוד הבריות יותר מזה שהקב"ה נתן זמנו לבני אדם שידונו דין אמת לאמתו, וכל זמן שלא נתחך הדין למטה, לא נפסק הדין למעלה, וכאילו כביכול עומד וממתין עד שיפסקו את הדין.

(3) 375 100

(1)

ולמדנו מכאן ב' דברים שטיפול בצרכי האדם גדול מעסקי השכינה, ושלפעמים הקב"ה עומד
להמחין עד שיגמרו את הדין, שהרבה פעמים הוא ג"כ טיפול בצרכי האדם לחקן וליישב את העיוות
ונעשה בין אדם לחברו.

(4) re

ומכאן למד א"א כשהופיעו לפניו ג' אורחים לבקש מהשכינה להמחין עד שיגמור בטיפולם, ועי'
המש"כ לקמן, בזכרון גדול האדם בשעת עניו.

ארכי. נא טו) פי' לא ישפוט בערך מעלתו אלא כשזוהי
לנבראים כורך אומרו הנביא (ישעי' מ"ג) נשפט יחד
כשזוהי לנבראים הפוחתים ובערך זה ישפוט ויראה אם הוא
בערך כשפוט שזכה אליו פ' כי הועק וחוצע משפט מה'
יתבע המשפט לפי ערך גדולת הצורה, לזה אמר כי אם אחר
שאמר המשפט בערך שלילת מעלתו עדיין ישור שחיה
הציעת מדת דין לחייבם, כלה, ואם לא אדעה אם ראויים
לשפוט בדרך זו או לא. ומעתה אין פי' ארכי נא אלא הדרגה
דין ולעולם ממנו יסקיף לדעת ויבחין לזות בני אדם. עני'
ירב-הגם שזקתם זכה עכ"ז ראה להבחין בהם אם נטת
המשפט לא חזרו בהם ועודם מחזיקים ברשעם, ולזה שלח
המלאכים בדמות אנשים בעלי לורח וחזר יפה לבחון בהם (צא).

כא. ארדה נא וגו'. אל"ף אומרו לשון ירידה טו). ועוד למה
ינטרף כי לרדת והלא כל העולם כנגדיר של חרדל לפניו.
ועד אומרו כשנשקתה וגו' וכי האדון צ"ב יסתפק בידיעה.
ורש"י ז"ל פירש כי ללמד זה שלא יפסקו צ"ד למטה משפט
אלא בראיה. וזכה לדבריו למה לא הספיק לזה מה שאמר
הכתוב בפרשת דור הפלגה דכתיב (נח י"א ב') וירד כי וגו'
ומינו לרש"י עולמו שפירש כן שם. אכן בכוונה הוא כי הדיע
כי הסדר אשר יתבאר בו עם הנבראים ללד החסד והרחמים,
הנה שורת הדין נותנת כי הכל כפי המצויש והמתצויש וכשיצבור
האדם על אחת מכל מצוה כי וימרה פי עליו ללד מעלת האל
הגדול יתחייב להאבד הוא וכל סביביו כי את המלך כי נצחית
הכשים וכל שהיא מהבמראה טו) יתחייב עליה, ויחשוב האדם
כי האדון ידון את עולמו במשפט זה והוא משפט נדק, ולעולם
אם יבא כי במשפט בדרך עוין ונטען טו) להשפט עם הנבראים
אפשר שלא יתחייבו, וגם דור המבול אפשר שלא היה משפט
משפט מות, לזה אמר כי כלן כבודעת דרכיו אל אצרכם

(5)
19/11

ובא זה על דרך מה שאמר הנביא : במה אקדם ה' אכף לאלקי מרום, הירצה
ה' באלפי אליהם וגו'. והנביא מדבר בכאן כפי מה שראוי שיאמר החוטא שאין
ספק כפי השכל אשר אם יתן איש כל אשר לו בכופר נפשו שלא יספיק, וכן הוא
ראוי שיהיה עונש אחת היותר גדול שיוכל להיות לו שאין ספק שעונש כל ממרה ראוי
שיגדל כפי גודל המצוה, יותר ראוי שיענש מי שימרה צווי משנה המלך, וכן ראוי
שיענש יותר מי שימרה צווי המלך עצמו ממי שימרה צווי משנהו, כי כאשר יגדל חיוב
קיום המצוה כפי מדרגת גדולת המצוה כן ראוי שיגדל עונש העובר עליה, וכאשר
יהיה המצוה מרומם לבלתי תכלית ראוי שיהיה עונשו עובר על דבריו לבלתי
תכלית, אם אפשר שימצא, ואם אי אפשר יחוייב שיהיה היותר גדול שאפשר
להיות הגמולים והעונשים ראוי שיהיה היותר נערכים כפי המעשה הקודם, ואם
יהיה דבר שאין אפשר לשער הערך בהם ראוי שיהיו היותר גדולים שאפשר,
זהו השיעור שמשער איהם. כאשר נאמר שאי אפשר שישלם הבן גמול לאביו
כפי כל אשר גמלה אביו שיעיר חיובו שיגמלנו בכל מה שאפשר לו, כן היה נון
הראוי שאחר שעונש ממרה דבר השם אי אפשר שישוער כפי מדרגו, שיהיה עניו
היותר גדול שאפשר, ולכן אמר: במה אקדם ה' אכף לאלהי מרום, כלומר אחר
שהוא אלהי ברומם והיותר נשגב ומרום שאפשר להיות, במה אקדמנו וארצה
לפניו היספיק לו בכורי בכופר פשעי ופרי בטני תחת חטאת נפשי והיתה
התשובה בזה הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך, כי עם היות שהיה נון
הראוי כמו שאמרת לתת כל אשר לך בכופר פשעך, אין הש"י דורש ממך כל אלו.
כי איננו הפך בהשחתך, כי אם בתיקון נפשך ועצמך וענינך.

(6)
3
ק"ו
103

גירסא דינקותא

"ויפצר בם מאד ויסרו אליו ויבאו אל ביתו" (יט, ג)

ידוע כי הכנסת אורחים היתה בסדום חטא גדול שהרי כתוב "ואנשי סדום נסבו על
הבית מנער ועד זקן כל העם מקצה". וכתב רש"י שם בשם המד"ר: "מקצה העיר ועד
הקצה שאין אחד מוחה בידם, שאפילו צדיק אחד אין ביניהם". מוכח שה"חטא" של לוט
שהכניס אורחים הרגיו את כולם, עד שבאו כל אנשי העיר ונסבו על הבית ודרשו:
"הוציאם אלינו".

לוט עצמו התקלקל ונפרד מאברהם דכתיב "ויסע לוט מקדם", ואמרן ז"ל (מד"ר)
"נסע מקדמונו של עולם". וכן נאמר "ויאהל עד סדום", וכתב "ואנשי סדום רעים
וחטאים". ופרש"י: "ואעפ"כ לא נמנע לוט מלשכון עמהם". גם הצלתו לא היתה אלא
בזכות אברהם כמ"ש "המלט על נפשך אל תביט אחר"ך", ופרש"י: "אתה הרשעת עמהם
ובזכות אברהם אתה ניצל, אינך כדאי לראות בפורענותם ואתה ניצל". אשתו היתה ג"כ

(7)
א"ת
27

(2)

(9) כ"ו (א"ה)

(8) ש

ייעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק. שמעתי בשם מדרש, עתיד הקב"ה לעשות משתה גדול ביום הגמל ורעו של יצחק ויבואו אברהם ויצחק ויחלפו מאנייתו זה בזה. והנראה לפרש כי שלשה המה עמודי העולם תורה עבודה וגמילות חסדים, והאבות הקדושים המה הצדיקים יסודי עולם אברהם עמוד החסד, יצחק עמוד העבודה ויעקב איש הם יושב אהלים עמוד התורה כנודע. ואולם אם אמנם שלשה העמודים נחוצים לקיום העולם בלעדם כל תכון תכל, בכל זאת אי אפשר לאלו השלשה עיניו יחדיו בפעם אחת בשלמות כי בגלות המר הזה חסר לנו עמוד העבודה, רק שאנו משלימים אותו על ידי תורת עולה או תפלה במקום קרבן, ולעמדת לבוא כשיבנה בית קדשנו במהרה בימינו אמן שוב יהיה לנו עמוד העבודה בשלימות אבל תחת זה לא יהיה עמוד החסד בשלימות, כי עיקר החסד הוא גמילות חסד של אמת ואו יכולע המות לנצח, וזאת שנית חסד גדול הוא. ללמד תועים בינה, ואו כלם ידעו את ה' למקטנם ועד גדולם ולחסד במילי דעלמא בהלואה וכדומה לא יצטרכו בני אדם כי כלם ישבו איש תחת גפנו איש תחת תאנתו ולא יהיה אביון בקרב הארץ. אך לאשר חסד עולם יבנה ואי אפשר בלעדו על כן נצטרך להשלימו בתורת הצדקה לקיים עמוד הזה בענין כאשר שלמנו פרים שפתינו בהיותנו בגלות. [ועיין נפלאות בענין זה בדרשת ל"ב בעומר לק"ו בעל התם סופר זצ"ל בתורת משה פרשת בחקותי].

סדומית, כמש"כ רש"י בשם המד"ר עה"פ "ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח" – "אמר לה: "יתני מעט מלח לאורחים הללו". א"ל: "המנהג הרע הזה אתה בא להנהיג במקום". וחתניו לוקחי בנותיו ג"כ היו סדומים ורשעים כמ"ש "ויהי כמצחק בעיני חתניו". לוט עצמו היה שופט של סדום כמבואר ברש"י עה"פ "והוא יושב בשער סדום" – אותו היום מינוהו שופט עליהם. מובן שהיה צריך לשפוט לפי חוקי סדום ולהעניש את שבער עבירה והכניס אורחים.

אחרי כל זה יש להשתומם ולהתפעל, איך מסר לוט את נפשו ממש בשביל הכנסת אורחים עד שאמרו "עתה נרע לך מהם". גם את שתי בנותיו הפקיר, רק כדי שלא יעשו לאנשים האלה דבר רע. מאין שאב לוט את הכח למסירות נפש זו למען אורחיו?

לדעת הג"ר מאיר רובמן זצ"ל בספרו "זכרון מאיר" מבוארת התשובה לשאלה זו בדברי רש"י בשם מד"ר "וירא לוט וירץ לקראתם" ופרש"י: "מבית אברהם למד לחזור על האורחים". מזה למדים אנו את חשיבותה של גירסא דינקותא השמורה לאדם כל ימי חייו. מכוחה הוא יכול לעמוד בניסיון וללחום נגד המפריעים השונים ולנצחם. וכן איתא בגמ' (שבת כא) "אמר רבנן קמיה דאביי משמיה דרי ירמיה ולא קיבלה, כי אתא רבין אמרו רבנן קמיה דאביי משמיה דרי יוחנן וקיבלה, אמר: "אי זכאי, גמירתיה לשמעתיה מעיקרא. והא גמרא. נפקא מינה לגירסא דינקותא" ופרש"י: "גירסא דינקותא מתקיים יותר משל זיקנה".

והנה טבע האדם הוא ההיפך לזה: הנער מזלזל בימיו ושניו ומשאיר את השתלמותו לימים יבואו לכשיתבגר ובאמת זוהי טעות נוראה. כי עיקר הצלחת האדם – בימי נעו"ו. ומה שאדם לומד או קונה מידות טובות ועושה מעשים טובים בנעוריו זה נשאר לו לתמיד. ועד"ו אמרו ז"ל (סו"ב נ"ג) "אשרי ילדותו שלא ביישה את זקנותו", פירוש – מי שהילדות שלו אינה כשורה סובל מאד כשמגיע לזיקנה. אך מאידך, אשרי מי שילדותו נוצלה כראוי, וממילא היא אינה מביישתו גם לעת זקנה.

(10) דריין פרו

עוד לפרשת וירא

בפ' העקידה כתיב כי עתה ידעתי כי ירא א' אתה וכו' ומשמע מזה שעבודת הקודש של העקידה היתה אצל א"א ע"ה במדת היראה.

ואולם ודאי שא"א ע"ה עשה מצות העקדה באהבה רבה שכן מבואר בגמרא סנהדרין דף ק"ה ע"ב דאמרינן התם אהבה מקלקלת את השורה [שלא יתגהג לפי כבודו] מא"א שנאמר וישכם אברהם בבוקר ויחבוש וכר, וגם מבואר בספרים הקדושים כי א"א ע"ה היתה עיקר עבודתו במדת האהבה כמ"ש אברהם אוהבי וכמבואר בארוכה בספ"ק, והכי אמרינן להדיא במסכת ס"פ כשם הניא המ"א נאמר ירא באיוב כו' מה ירא האמור באברהם מאהבה וכו' ואברהם גופא מנלן דכתיב זרע אברהם אוהבי ע"ש וראוי ליתן סעם למה הוזכר כאן רק כי ירא א' אתה ולא הוזכר שהוא אוהבו.

נראה ששם דודאי מה שכתוב כי ירא א' אתה הכוונה ליראת הרוממות [לחיות נרעש ונפחד מנוראות רוממותו החדד גאון עזו ותפארתו אשר אין קץ לרוממותו ית'] וביראת הרוממות הלזו, כלול גם אהבתו ית' אשר יסודה בהררי קודש ביראת הרוממות וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ב מיסודי התורה הלכה ב' שההתבוננות ברוממותו יתברך הוא המביא, לידי אהבתו ית' ע"ש לשון קדשו. נמצא שגם האהבה גם היראת הרוממות שניהם ממקור אחד הילכזן ע"י בניעה והתבטלות בפני רוממות סמ"ה הקב"ה. וזהו שאמרו בסוטה דירא האמור באברהם הוא מאהבה, שאהבה ויראת הרוממות קשורין זה בזה. הנה בזמנינו זה [כמוכן שאיננו מדברים מיח"ס שזכו למדרגות גדולות].

והנה אנחנו נקראים זרעם של אברהם יצחק ויעקב בהיותנו אוהבים במעשיהם ועושים פרי ישתה לנו בתורה עבודה וגמילות חסדים, אך כל זמן שאנחנו בגלות וחסר לנו עמוד העבודה אף שאנו משלימים אותו בתורה מכל מקום כבר אמרו חז"ל (מנחות קי, א) כל העוסק בתורת עולה אינו אלא כאלו הקריב עולה אך לא עבודה ממש ועדיין איננו זרע גמור ליגמל בתור זרעו של יצחק עד לעתיד לבוא שיבנה בית קדשנו ונקיים העבודה, או יגמל זרעו של יצחק, אמנם תחת זה יחסר עמוד החסד לכל פרטיו נמצא שלא יקויים עמודו של אברהם או רק באופן שנתקיים עד או עמודו של יצחק, והיינו ויבואו אברהם ויצחק ויחלפו מאנייתו זה בזה, בגלות היה עמוד החסד בשלימות לא עבודה, ולעתידי לבוא להיפוך. יהי רצון שכן יראו עינינו במהרה עמד בית ישראל לא יצטרכו זה לזה ובית המקדש בנוי כמו רמים ומציון תצא תורה אמן כן יהי רצון.

(3)

כפי שענינו ראות, הנה שניהם [גם האהבה גם היראה] המה אצל האדם בגדר כוחות כהים אשר האדם עצמו אינו רואם ואינו יודע ערכם, ותוקפם של הכחות הכהים הללו הם לפי רוב מקנתו בעתים שונים בהתפעלות ובהתבטלות לפניו ית' [להרגיש מאוד כי הוא יתברך רם וגשא גורא מרום וקדוש לאין סוף] וכפי ערך רגשות קדוש הללו שזכה בהן במשך שנות חייו וביחוד בשנות נעוריו, ככה גשרש בלבו כוחות כהים של אהבתו ויראתו יתברך.

והמביאו לכל הרגשות הללו הוא לימוד התורה שבכתב ושבע"פ, ובפרט לימוד האגדה וכמאמרו "באדר"ג פכ"ט ה"ו כל מי שיש בידו מדרש [אגדה] ואין בידו הלכות לא טעם טעם של חכמה וכל מי שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש לא טעם טעם של יראת חטא וע"ש בכסא רחמים בשם הרוקח סי' קי"ד שגירסתו הוא מי שלא ראה אגדה לא טעם טעם של יראת חטא ע"ש, וכן אמרו בספרי עקב סי' מ"ט רצונך שתכיר מי שאמר והי' העולם למד הגדה, ובכלל זה הספרי"ק המעוררים ליראת ה' ואהבתו וכן שמיעת הכם הדורש ביראת ה' וכן התפלה בכונה אשר מכ"ז נרשמים בנפשו יסודי יר"ש ואהבתו ית'. הכלל לפי רוב קניניו בכמה עתים חמנים להרגיש אהבתו ויראתו ית' כן נשארים אצלו אח"כ קנין בנפשו כוחות כהים חזקים [וכמובן אם לא קלקל ח"ו את דרכו] והמה קבועים בפנימיות נפשו לא יראו לעינים כמנהג הכחות הכהים וכידוע, וצירילים חיוק הרבה להחיות הכחות הללו שלא יתקררו ויתבטלו ח"ו במשך הזמן וציריכים לזה הרבה סייעתא דשמיא ועיקר החיוק הוא ע"י גיעת התורה והמצוות לש"ש.

(11) פס

6

11

14

(12) 6' 8' 10' 12' 14' 16'

פרק לב

ענין היראה בכל דבר הוא: "הסוג הנפש אחר" והתקבץ כחותיה אליה כשתשער איזה דבר מחרידה. וזה על שני פנים: אם שתשער איזה דבר מזיק, ותחרד ממנו מיראת ההזק שתשער שאפשר שיגיע ממנו. ואם שתשער איזה דבר גדול ורם ונשא וגבה מאד, ותחרד ממנו כשתתבונן דלות ושלמות ערכה בערך אל הדבר הגדול ההוא, אף אם לא תשער שיגיעה נזק מן הדבר ההוא ולא תירא ממנו.

וכשאדם מקים המצוות בעבור היראה שהיא על הדרך הראשון, כלומר: מיראת הענש או מאהבת השכר, יקרא בלשון רבותינו ז"ל: 'עובד שלא לשמה'. אמרו רבותינו ז"ל במסכת סוטה פרק נוטל (דף כב, ב): שבעה פרושין הם וכו', כלומר: שהן שלא לשמה, ומנו בכללם פרוש מאהבה פרוש מיראה. ואמרי לה רבנן לתנא: לא תתני פרוש מאהבה פרוש מיראה, דאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסק אדם בתורה ובמצוות אפלו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ופרש רש"י ז"ל: מאהבה ומיראה - מאהבת שכר ומיראת ענש. הרי מבאר שהעוסק בתורה ובמצוות לאהבת שכר וליראת ענש נקרא עוסק בתורה שלא לשמה.

ואולם המקום המצות ליראת השם ואהבתו והיותו נכנע למצותיו, הוא שקראוהו רבותינו ז"ל (פסחים נ, ב): 'עוסק בתורה לשמה', רוצה לומר: שאינו מקים המצוות ליראת הענש ואהבת השכר אלא מאשר יציר בלבבו רוממות השם ומעלתו, ובעבור זה הוא נכנע לעשות רצונו, שהוא היראה על הדרך השני שאמרנו. והיא היראה האמתית שנשתבח בה אברהם אבינו עליו השלום, שנאמר לו (בראשית כב, יב): 'עתה ידעתי כי ירא אליהם אתה'. והיא התכונה האחרונה שאדם מגיע אליה באמצעות מצוות התורה, כי כשיתבונן האדם וישכיל וידע שהשם יתברך משקיף על נסתרו ועל נגלהו, ויבחין פחיתותו ודלותו ושכלו וגדל רוממות השם ומעלתו, יחרד מפניו תרדה גדולה ויבוש מלעבר על מצותיו ושלא לעשות רצונו. כמו שיתביש אדם מעשות דבר בלתי הגון לפני שר נכבד זקן ונשוא פנים וחכם תרשים מסבם בשלמות החכמה והמדות והמעלה, כי אף על פי שישער האדם שלא יגיעו נזק בעברו על מצותו, הנה הוא בלי ספק יבוש ויכלם ויחרד תרדה גדולה עד מאד מלמרות עיניו קבודו לפניו.

וזה המין מן היראה, שהיא היראה המשפחת, היא אשר טבע השכל יכסף אליה. לפי שכל דבר ישתוקק אל מה שהוא בטבעו נדומה לו, וכמו שישתוקק כל אדם להשלים חפצו האדם השלם החסיד ולעבוד עבודתו בלב שלם ובנפש חפצה מבלי חקנות גמול ויראת ענש, כן השכל ישתוקק לעשות ולהשלים רצון השם יתברך כי זה דבר טבעי אליו.

(13) ענין חלטה

הפסרה

הענין מבואר, דאלישע היה סבור דיהייה מת בשביל זכות הספקתו, וזה שאמר "ושמת משענתי על פני הנער" (פסוק כ"ט) - זכות שהשונמית היתה משענת להנביא במעון

ומוזנות. אבל אינו כן, רק עיקר תחיית המת היתה באמונתה התמימה בהנביא, ובשביל האמונה צדיק יחיה את בנה. לכן על ידי גחוי - שלא האמינה בו שידעה כמדרשם "הוא קדש ואין משרתיו קדש", וכן אמרה (פסוק ל) "חי ה' (וחי נפשי) אם אעובד (ויקם וילד אחריה) - לכן לא החיה הנער, אבל אלישע שהאמינה בו, הוא החיה הנער. לכן לנסות גדל אמונתה בהנביא אלישע, עשה השם יתברך שהעלים ממנו, והוא שלח לשאול השלום לילד, ובכל זאת האמינה בו, לא נפל מלבבה שום חסרון אמונה בהנביא כי הבן אשר נתן לה יהיה בן קיימא, וחיה יחיה, לכן בזכות זה החיה בנה, ולכן לא נאמר "וישמע ה' בקול אלישע" כמו שכתוב באליהו, ודו"ק.

(14)